

kovanje uzlaznih i silaznih intonacija: *ljúbav* — *ljúbav*, *sèstra* — *sèstra* i dr.), ali se potkradaju i u izgovoru pojedinih glasova, pogotovu zvučnih konsonanata na kraju sloga ili riječi, koji u izgovoru prelaze u bezvučne (na pr. *v* u *f*: *franĵefci*, *mrtaf*, *ljubaf*, *krf*; pa zatim *săt* mjesto *sad*, *nikat* mjesto *nikad*, *noš* mjesto *nož*, *muš* mjesto *muž*) kao i ono fatalno nerazlikovanje *č* i *ć* i sl. Tu lektori treba da postupaju oprezno. Ima glumaca, kod kojih će forsirano izgovoren pravilni naglasak ili neki glas zvučati gore, nego kad ga izgovore nepravilno i po svojoj navici. Tu se sad stvara nova serija problema: Zašto glumac može neku riječ izgovoriti na pr. dvaput za redom pravilno, a treći put nikako mu to ne uspijeva? Kakvu ulogu u tome igraju emocionalni momenti? Može li glumac uopće za vrijeme igre kontrolirati svoj izgovor? Ako može, zašto onda u većini slučajeva nije svijestan svojih govornih griješaka? Ne može li da se prati i kontrolira u igri, treba li ga onda dresirati u jeziku? Koliko to ide na štetu umjetničkog doživljaja? Glumac, koji za vrijeme igre misli na jezik, ima zavezane ruke. Ima kod nas velikih dramskih umjetnika, koji bi bili još veći i snažniji u svom umjetničkom izrazu, kad ne bi morali misliti na svaku riječ, koju izgovore...

Ne može vrijediti jedno te isto govorno pravilo za sve glumce, kao što nema ni standardnog i normiranog kazališnog, pozorničkog jezika (govora), koji bi jednako vrijedio za sve dramske tekstove i pozornice. Treba uvijek misliti i na sredinu, u kojoj dotično kazalište djeluje, zatim radi li se o domaćem (širem ili lokalnom) ili prijevodnom komadu, o modernom ili klasičnom djelu, o drami iz narodnog života ili o t. zv. »salonu«. To su oni ventili, koje treba da drži u pripremi svaki dobar lektor. Tipičan je i poučan slučaj govora u »Romeu i Juliji« Jugoslávenskog dramskog pozorišta na gostovanju prošle sezone. Tu su i prevodilac i lektor i redatelj potpuno ispustili iz vida mnoge komponente i zahtjeve, koje pred njih stavlja jedno klasično djelo Shakespearova pera, prepustivši se posve utjecaju »osočivanja« klasika. Govoriti onako Shakespeara isto je, što i dopustiti Hamletu da govori: »Bu ili ne bu!« I u eri borbe za pravilan i čist književni jezik treba se ujedno boriti i protiv ostataka preživjelih shvaćanja, koja se gdje gdje očituju na našim pozornicama, jer to su problemi, koji imaju veliko značenje.

U tome i na našim kazališnim lektorima leži velika odgovornost.

UZ ČLANAK PROFESORA BELIĆA O PODELI NA SLOGOVE

Ilija Mamuzić

Kako izlaganju profesora Belića o uprošćavanju podele (NJ, sv. 5—6) treba dodati nekoliko neophodnih napomena, koje da se istaknu izvesni pogledi od opštije vrednosti, koje dopune i isprave neka tvrđenja toga izlaganja, koje dublje ukaže na motive koji su jednog metodičara nagnali na traženje lakše podele, — učinimo to u ovom osvrtu na spomenuti članak.

1. Profesor Belić se nekoliko puta dotakao osnova svoje podele. Tako je, ukazujući na svoje napore da podelu veže »za odnose glasova u rečima«, rekao: »Ako se na taj način dobila trojaka mogućnost podele suglasničkih grupa u sredini reči, to je zato što je to tako odgovaralo i odgovara osobinama našeg jezika.« Tako na jednom mestu. Na drugom, govoreći o našem pravopisu kao fonetičkom i fonološkom, profesor Belić je istakao da je »sasvim prirodno da i podela na slogove bude fonološka, tj. onakva kakvu priroda naših glasova traži«. Na trećem mestu, govoreći o opštim osobinama našeg i drugih pravopisa, profesor Belić je kazao da je »svaki jezik u tom pravcu propisao pravila u vezi sa svojom strukturom«.¹

Da li su sasvim tačne te postavke profesora Belića o odnosu između podela na slogove i raznih jezika? Da li je tačna i postavka o našoj podeli i jeziku?

Primeri *i-stern* (eas-tern), *di-stans* (dis-tance), *ne-bliht* (neb-licht), *hla-ska* (hłas-ka), koje sam naveo u »Jeziku« (sv. 2, 1953), pokazali su sasvim jasno da izgovor suglasničkih skupova u engleskom, francuskom, nemačkom i češkom jeziku može da bude baš takav kakav i u srpskohrvatskom... Otuda se, po mom mišljenju, ne može reći da su naša pravila o podeli na slogove izvedena iz prirode ili strukture samo našeg jezika, već se mora reći da su ona izvedena iz prirode ili strukture svih jezika u kojima se javljaju isti ili slični suglasnički skupovi. Podela profesora Belića (ili, kako profesor Belić voli da kaže, Vukova, što s didaktičkog gledišta, s koga ja gledam na celo ovo pitanje, ni izbliza nije tačno) s obzirom na strukturu srpskohrvatskog jezika isto toliko je naša, nacionalna, koliko i opšta, internacionalna, jer je uglavnom osnovana na suglasnicima i skupovima suglasničkih koji se javljaju u našem, ali i u drugim jezicima (*s, z, l, r, st, zd, pl, bl, str*, itd.). Zbog toga se i moglo u mom zagrebačkom članku reći, s razlogom, da bi takvu podelu mogli, razume se s malim prilagođivanjem, da izvedu i naučnici drugih naroda.

Prema svemu tome, podela profesora Belića nije vezana za strukturu baš srpskohrvatskog jezika.

2. Profesor Belić ne priznaje da je njegova podela didaktički i praktično teška i preteška, pa da kao takva pretstavlja mučenje za one koji hoće da je nauče. Stoga on i govori s izvesnom ironijom o »Tantalovim mukama« i sl. Takvo gledanje našeg naučnika prisiljava nas na nizanje većeg broja činjenica iz našeg školskog i vanškolskog života, koje će ubrzo pokazati da učiti Belićevu podelu na slogove umnogom znači ne samo podnositi Tantalove muke nego i vršiti Sizifov posao...

Pogledamo li u pismene zadatke naših srednjoškolaca, naići ćemo na obilje grešaka u deljenju na slogove. U različitim radovima naših studenata zapazićemo istu pojavu. U mnogim našim izdanjima isto tako. U svoje vreme ja sam pre-

¹ Sva su podvlačenja u tim navodima moja.

gledao rastavljanje na slogove, među ostalim, u Beličevom Pravopisu (1934), u Beličevoj Lingvistici (1941), u Aleksić-Stevanovićevoj Gramatici (1946), i moj zaključak je bio: »Ni u jednoj od spomenutih knjiga nije rastavljanje onakvo kakvo bismo očekivali, i kakvo neke od njih same propisuju!«

Pogledamo li u dnevnu štampu, videćemo da njenim stupcima vrvi greška u rastavljanju. Takva greška nije isključena ni iz časopisa, pa ni iz onih koji su namenjeni nastavi i kulturi naše maternje reči! Tako ćemo u prvom broju »Književnosti i jezika u školi« naći i ovakva deljenja: om-ladine, teh-nika, ze-mljama (dvaput), a u »Našem jeziku«, u samom članku profesora Belića o uproščavanju podele, ovakva: raspad-ljiv, ukot-vljen, tram-pni...

Kakav zaključak izvesti iz tog obilja i preobilja? Da li da je to naše deljenje »lako« i da se našlo tu »samo da pomogne svakome ko deli na slogove i da mu olakša kada se gde koleba«?

Koliko je teško to naše deljenje, najbolje znaju nastavnici. Pašteći se još oko starih pravila, oko suglasnika *s, z, š, ž*, i oko *l, lj, r, v, j*, naši nastavnici su prilazili, kao jedne vrste izbavljenju, raznim mnemotehničkim rečenicama, koje se, iako nastale u drugim društvenim uslovima, ponekad i danas upotrebljavaju. Evo jednih: *Svaka žena šiti zna! Sipaj šakom žuto zlato! Što si živ zastao?...* Evo i drugih: *Velika je radost lepa ljubičica! Ja volim radnika Ljubu Lazića! Ljuti ris juri ludog vuka! Leposava ljulja Vasu jutrom rano! Radojka je videla lepu ljubičicu!*

»Šta znači — pitao sam se u svoje vreme — sva ta mnemotehnika? Posmatrana sa gledišta psihologije didaktičkog procesa, ona znači da nastava nije mogla da uđe u prave razloge rastavljanja, pa da je stoga pribegla raznim mnemotehničkim »mostovima«, obično vidnim obeležjima i simptomima svake oskudne i nedovoljne metodike. Treba samo dodati da tu metodiku u ovom slučaju uslovljava — sasvim preteško nastavno gradivo«... To isto pokazala je i metoda obrada jedinice »podela reči na slogove«, zbog čega je pisac ovih redova i završio tu obradu isticanjem zahteva da »treba potražiti jednu prostiju i lakšu zakonitost« u ovoj oblasti.² Ali na sve to naši lingvisti, iako smo imali institute za proučavanje jezika i naučne i popularne periodičke publikacije o našem jeziku, nisu ni rečju reagovali, čime, razume se, nisu bile uklonjene teškoće koje su izvirale iz podele profesora Belića. Te teškoće, ma i prećutno, morao je naposljetku priznati i sam profesor Belić. Inače, zašto bi u članku o kom govorimo prišao traženju jedne lakše, jedne uprošćenije podele?...

Prema svemu tome, mnoge činjenice pokazuju da je podela profesora Belića preteška i da je stoga trebalo tražiti lakšu.

3. Profesor Belić je rekao da sam ja »sasvim netačno« tvrdio da u najnovijem Pravopisu ima »dvadeset pravila« o podeli. (U mom tekstu »... oko dvadeset«...)

² Vidi »Metodske oglede iz nastave maternjeg jezika«, str. 129—148.

S obzirom na to treba videti koliko ustvari ima pravila u poslednjoj podeli. Da bismo to utvrdili, izvršićemo kratku didaktičku analizu te podele. Pritom će se, da uzgred dodam, još jednom pokazati da je najnovija Belićeva podela nastavno prosto nesavladljiva.

Paragrafi profesora Belića (26—33) sadrže, didaktički posmatrani, ova pravila: 1. samoglasnik s prethodnim suglasnikom ili samoglasnik sam čini slog (se-o-ba); 2. grupa suglasnika u početku i na kraju reči čini slog (bla-gost); 3. grupa suglasnika u sredini reči čini slog kad je prvi *s, z, š, ž, h, f* (la-sta); 4. grupa suglasnika u sredini reči čini slog kad je drugi sonant *l, lj, r, v, j*, a prvi ma koji suglasnik našeg jezika (sve-tlost); 5. grupa suglasnika kad je prvi i drugi od istih ne čini slog (bor-je); 6. grupa suglasnika kad je drugi *n, nj, m*, a prvi praskavi, ne čini slog (pred-nji); 7. grupa suglasnika kad je drugi *n, nj, m*, a prvi šuštavi, čini slog (pa-žnja); 8. grupa suglasnika kad je drugi *n, nj, m*, a prvi piskavi, čini slog (pe-sma); 9. grupa suglasnika kad je prvi *l, lj, r, v, n, nj, m, j*, a drugi opet jedan od njih, ne čini slog (tram-vaj); 10. od toga pravila se izuzimaju reči koje iza *v* i *r* imaju slog »je« od »jata« (ko-rjen-čić); 11. isto tako se izuzimaju i reči sa nagomilanim glasovima iz devetog pravila (poj-mljiv); 12. svi ostali suglasnici se odvajaju (bum-bar); 13. grupa suglasnika s više od dva deli se po opštim pravilima polazeći od poslednjih suglasnika (gram-žljiv); 14. grupa *vlj* iza suglasnika ide zajedno (uko-tvljen); 15. nagomilani suglasnici u stranim rečima naročito se dele (ko-rek-tno); 16. pokašto se tako radi s nagomilanim suglasnicima i u našim rečima (nema primera); 17. kad se delovi reči osećaju kao zasebne reči, odvajaju se bez obzira na opšta pravila (naj-o-da-ni-ji); 18. kad se suglasnik predmetka gubi, reč se deli po opštim pravilima (i-su-ši-ti); 19. isto tako kad se deo reči ne oseća (o-te-ti); 20. u poslednjem slučaju treba da se svako rukovodi svojim jezičkim osećanjem.

Šta se videlo? Svakako to da je moje tvrđenje bilo sasvim tačno, naime da poslednja podela profesora Belića ima doista »oko dvadeset pravila«.

4. Profesor Belić kaže da ni u jednom izdanju njegovih Pravopisa »nigde« i »ni jednom rečju« nisu spomenuti »ni strujni, ni glasnici, pa, naravno, ni njihova podela u dve vrste« itd., jer se data podela, podvlači sam profesor Belić, »ne stavlja ni u kakvu zavisnost od poznavanja različnih vrsta glasova«. Ali tekst poslednjeg Pravopisa ne može potvrditi ta tvrđenja, s čim ćemo u vezi ukazati i na jedno zanimljivo metodsko pitanje.

U paragrafu 28 profesor Belić navodi suglasnike *s, z, š, ž, h, f*, dakle sve »strujne«, iako tu nije upotrebljeno i njihovo zajedničko ime. Ali to ništa ne menja na stvari kad je reč o nastavi. Kad uvodimo učenike u to pravilo, mi moramo govoriti i o prirodi navedenih suglasnika, a kad govorimo o njihovoj prirodi, mi moramo reći i njihovo zajedničko ime. U protivnom slučaju, kad ne bismo uzeli u obzir i prirodu i ime tih glasova, našli bismo se u onoj šarenoj

situaciji u kojoj su nastale citirane mnemotehničke rečenice, pa bismo, u vezi s dodavanjem glasa *h* i *f*, morali možda reći učenicima da glasove ovog paragrafa zapamte rečenicom *Sipaj finom šakom, hodžo, žuto zlato!* ili tako nekako...

U uvodnom delu 29 paragrafa profesor Belić izrično upotrebljava izraze »sonanti«, »praskavi«, »šuštavi« i »piskavi«... kao što je rečeno u mom zagrebačkom članku, i meni nije jasno kako se to može poricati, pa ma i kazujući da je sve to rečeno »uzgred« i da nije ušlo »u glavno pravilo«, osobito kad ja nisam nigde rekao ni da nije rečeno uzgred, ni da je ušlo u glavno pravilo! Ja sam tvrdio samo to da se ti izrazi nalaze u podeli na slogove i profesor Belić bi imao pravo samo kad bi dokazao da se oni u toj podeli ne nalaze...

Ali i ovo. Svi se ti izrazi nalaze u uvodnom delu ovog paragrafa, u istoj rečenici, koja obuhvata nekoliko pravila, i meni nije jasno kako profesor Belić može tvrditi da su ti izrazi »uzgred« spomenuti i da nisu ušli »u glavno pravilo«. Ako su ti izrazi (»sonanti« itd.) van glavnog pravila, onda gde je to pravilo i u čemu je ono?... Profesor Belić odriče i to da su glasnici podeljeni »u dve vrste«. Meni nije jasno ni to tvrđenje, očigledno u sukobu sa činjenicama istog uvodnog dela. Zar nije najpre reč o ponašanju suglasničke grupe sa *l*, *lj*, *r*, *v*, *j*, pa onda o ponašanju grupe sa *n*, *nj*, *m*? I zar to nije onda podela glasnika u dve vrste?...

Šta se sada videlo? Svakako to da Belićeva poslednja podela doista iziskuje »potpuno stručna, prava specijalistička snalaženja u srpskohrvatskom glasovnom sistemu« i da prema tome u mom pisanju o raznim vrstama suglasnika u toj podeli nije ništa, a kamoli »mnogo štošta« netačno.

5. Profesor Belić kaže da je poslednja podela »ista« kao i ranija, tj. da u njoj nema »principskog odstupanja« od ranije podele. Ja nisam ni tvrdio da u poslednjoj podeli ima takvog odstupanja, ali jedno upoređenje sa prethodnom podelom ipak će pokazati da ova najnovija — nije ista.

Naišavši, kao i svaki nastavnik, na veći broj teškoća prilikom nastavne obrade stare podele (Pravopis 1934), ja sam došao do zaključka da treba potražiti u oblasti deljenja na slogove »prostiju i lakšu zakonitost«. Kako profesor Belić tvrdi da je stara podela sada samo »minimalno dopunjena«, izašlo bi da bismo sada, prilikom rada na podeli, naišli otprilike na iste teškoće kao i ranije. Ali to ni izbliza neće biti tako, kao što ćemo odmah videti.

Prilikom didaktičkog upoređivanja između stare i nove podele, da navedemo pojedinosti, naići ćemo sada najpre na *h* i *f* kao dodate strujnim suglasnicima, zbog čega sada treba pamtit i četiri nego šest glasova u tom pravilu (u mom pregledu pravila, treće). Onda ćemo naići na *n*, *nj*, *m* kao dodate sonatima *l*, *lj*, *r*, *v*, *j*, kao i na ponašanje suglasničkih grupa u kojima se javljaju (pravilo 6, 7 i 8). Isto tako na *n*, *nj*, *m* u grupi s drugim glasnicima (pravilo 9) i na rastavljanje nagomilanih glasnika (pravilo 11). Dalje ćemo naići na podatke o ponašanju grupe *vlj* uz suglasnike (pravilo 14), pa na podatke o nagomilanim suglasnicima u stranim rečima (pravilo 15), pa u našim (pravilo 16).

Kao što se videlo, iako nije bilo »menjanja principa«, bilo je toliko dodavanja starim pravilima da se dobilo prilično veliko novo opterećenje. Upravo od jedno dvanaest pravila u Pravopisu iz 1934 sada smo došli do nekih dvadeset pravila, težih ne samo po tome što ih je toliko više, nego težih i po tome što su, kao što smo se uverili, vezana za još specijalnija razlikovanja naših suglasnika... Otuda, kada su nas stara pravila nagnala na traženje prostije zakonitosti, pogotovu su nas to morala nagnati ova, stvarno još teža!

I tako su objektivne prilike — koje je stvorila najnovija podela profesora Belića, teoriski potpunija i praktički nemogućna — zahtevale da se traži izlaz. A kako taj izlaz nisu potražili naši lingvisti, potražio ih je pisac ovih redova, iako je pre nekoliko godina rekao da to »nije posao metodičarev«... Ali sada je bilo neophodno poći za oslobađanjem naše škole i šire kulturne prakse »od nepotrebnih muka i zabuna u kojima su se one našle deleći reči na slogove na dosadašnji način«, tj. na način profesora Belića.

Prema tome, iako najnovija pravila profesora Belića u principu ne odstupaju od starih, ona didaktički i praktički nisu ista nego još teža.

6. Ali još nekoliko raznih napomena. Razvijajući svoj zagrebački nacrt o jednoj »praktičnoj podeli« i ukazujući na to da je deljenje na slogove ustvari jedna »pisarsko-štamparska tehnička pojava«, ja sam u osnovi težio za tim da dam jedan nacrt koji će pokazati da se ne mora u svakom slučaju ići za jednim »ropskim izvođenjem podele iz našeg izgovora«. Uprošćena pravila koja je posle toga dao profesor Belić dala su mi, kraj svih optužaba kojima me je profesor Belić obasuo, umnogom zapravo: ta pravila, izuzimajući suglasničke grupe sa strujnim suglasnicima u početku, ustvari ne polaze od izgovora.

Profesoru Beliću ništa nije smetalo da posle navođenja poljskog variranja *wa-rstwa, war-stwa, wars-twa, warst-wa* kaže »da se ni u jednom slovenskom jeziku ne odbija potpuno veza sa strukturom jezika u ovom pravcu kao što se to želi za naš jezik«³ — iako se u poljskom u sredini reči toj vezi daje »puna sloboda«, dakle i odstupanje od strukture reči, a u mom se nacrtu ni u kom slučaju ne odbija ta veza u većoj, nego samo u manjoj meri nego u navedenom poljskom primeru! U mom nacrtu ustvari se veza sa strukturom čuva u najviše slučajeva: u prvom, trećem i četvrtom pravilu potpuno (*ku-ća, stu-dent-ski, raz-ob-ru-čen*), a samo se u drugom pravilu jednom čuva (*rod-na, služ-ba, miš-ji*) a drugi put ne čuva (*las-ta, veš-to, liš-će*). Ali, kad je reč o strukturi reči, zar se ona čuva u mnogo slučajeva u fonetsko-fonološkom rastavljanju kakvo imamo, na primer, u rečima: *slu-žba, mi-šji, ču-dljiv, uko-vljen?*... Zar s obzirom na »strukturu« ne bi te reči trebalo deliti: *služ-ba, miš-ji, čud-ljiv, ukot-oljen?*...

³ Moje podvlačenje.

U posljednjim rečima, kao što je to rečeno u mom zagrebačkom članku, mnogo više »kazuje« vizuelna slika »miš«, »ćud«, »ukot« nego slika »mi«, »ću«, »uko« itd. A ona više kazuje što čitalac, oslanjajući se na krajnji suglasnik komada reči na kraju reda, »više hvata«. Na taj psihološki podatak o čitanju, a valjda i iz estetskih razloga, kao da se oslanja jedno rastavljanje koje sve više uzima maha u engleskim publikacijama (iako bismo tu, prema pogledima profesora Belića na odnos između podele na slogove i pojedinih jezika, očekivali samo neko etimološko rastavljanje, jer je poznato da Englezi imaju istoriski pravopis). To rastavljanje ne zastaje ni pred odvajanjem prethodnog suglasnika od samoglasnika! Tako ćemo u voluminoznoj »Opštoj hemiji« Džona Arenda Tima, objavljenoj u Njujorku i Londonu 1950 godine, naći ne samo bezbrojne podele kao što su *inves-tigated* ili *estab-lished* nego i podele ovakve: *individ-uals*, *chem-istry*, *character-istics*, *prod-ucts*, *capac-ity*, *gen-eral*, *temper-ature*, *molec-ular* itd. I čitaocu takvo deljenje na slogove, mogli bismo ga nazvati slobodnim ili tehničkim, ne samo da ne smeta nego mu upravo izlazi ususret isticanjem krajnjeg suglasnika.

Ja ne mislim da navedeno rastavljanje treba usvojiti, pa tako prići deljenju koje neće biti baš ničim do samim mestom u redu pisanja ili štampanja ograničeno, ali ga navodim da ukažem kako je rastavljanje reči ipak nešto veoma relativno, nešto čemu ne bismo smeli ni izbliza poklanjati onoliko vremena i truda koliko smo to uobičajili pod uticajem tako komplikovanih Belićevih podela.

Naposletku, završavajući ove napomene, istakao bih još jednom da podelu na slogove ne treba uporno vezivati ni za sastav ni za izgovor reči — jer bi nas i jedno i drugo odvelo ovakvim složenostima deljenja kakvo nas je danas pritilo — već je treba smatrati više, ili možda i isključivo, tehničkom pojavom pisanja i štampanja, što ona ustvari i jeste. U tom slučaju, kad bismo se otrgli od lingvističkog umovanja o rečima i njihovim delovima onde gde tome umovanju nema mesta — jer prekid reči nastupa iz apsolutno nelingvističkih razloga — mi bismo se lako opredelili za jednu mnogo prostiju zakonitost u ovoj oblasti. Da li bi pritom trebalo poći od nagoveštaja zagrebačke Pravopisne sekcije, ili od nacрта uprošćenih pravila koji je dao profesor Belić, ili od mojih »sasvim mehaničkih pravila« (kako ih je nazvao profesor Belić, iako su ona, kao što smo videli, daleko od toga da bi se mogla baš tako nazvati), — to ipak nije tako važno pitanje, naročito kad zapazimo ono ukrštanje deobe u vezi sa strukturom i izgovorom, o čemu je malopre bilo reči. Sa šireg gledišta s koga treba posmatrati ovo društveno-kulturno pitanje, važno je to da uskoro dodemo do jedne podele koja će biti lako pristupačna svakom našem iole pismenijem čoveku.

PITANJA I ODGOVORI

ONA GA JE OCRNILA ILI OCRNJELA

Naš pretplatnik — glumac iz pokrajinskog jednog kazališta — pita nas, je li dobar oblik, što ga je izgovorio na jednoj predstavi: »Ona ga je pred javnošću *ocrnila*« i dodaje: zar ne bi bilo bolje reći *ocrnjela*, kad se kaže šutjela (a ne šutila), željela (a ne želila), voljela (a ne volila) i t. d.

Nadalje nam postavlja pitanje, da li je na tom istom glagolu u rečenici: »Najsigurnije je, da ga ocrnim pred javnošću« akcenat *ocrnim* ili *ocrnim*? (Uzlazni na r!) Čini mu se, da treba reći: *ocrnim*, jer se kaže *zažutiti*, *obijeliti*, i t. d.

Svakako je za pohvalu, što se naš glumac zanima i za gramatička, a posebno i za akcentnatska pitanja, koja su za njega od osobitog značenja. O važnosti jezične kulture, živog, govornog jezika prvi naš redatelj i rektor Akademije za kazališnu umjetnost prof. dr. Branko Gavella nedavno je pisao u Narodnom listu i ondje kazao ovo: »Posebno bih nekoliko riječi rekao o tome, da se u našim srednjooobrazovnim školama premalo važnosti polaže na živi materinji jezik. Studenti prve godine (misli Akademije za kazališnu umjetnost. Op. Z. V.) veoma malo znaju. Stoga veliku pažnju polazemo na taj predmet. *Kod nas je živi jezik temelj nastave.*« U kazalištu — toj umjetničkoj ustanovi, u kojoj govoreni jezik ima zaista veliku važnost — glumca sluša mnoštvo ljudi, te oni s pravom i očekuju, da govor, kako ga s pozornice čuju, bude i gramatički i akcentnatski pravilan. Pitanje je našeg glumca znak, da on — a vjerojatno i kazalište, u kojem taj glumac djeluje — pokazuje opravdano i potrebno zanimanje i brigu i za jezičnu obradu dramskih izvedaba. Dakle i o toj jezičnoj strani kazalište, koje drži do svog pravog umjetničkog ugleda, treba da vodi stalnu brigu.

Pogledajmo sada, ima li naš pretplatnik i u čemu pravo. O sličnom pitanju bilo je djelomično govora prije više od godine dana (Jezik, II/1953, br. 1), kada su neki glumci iz Zagreba mislili, da treba u jednoj Begovićevoj

drami reći »Oživjela sam te«, kako je pogrešno napisao pisac drame, umjesto »Oživila sam te«, kako je ispravno tražio lektor. Odmah možemo reći, da je rečenica, što je naš čitalac spominje u svom pismu, posve dobra. Naš glumac ima potpuno pravo, kad navodi kao ispravne oblike *voljela* umjesto *volila*, *šutjela* (mjesto *šutila*), *željela* (mjesto *želila*) i t. d. Ima ljudi, koji i u tom griješe (govore *živjela* mjesto *živjela*), a našem je glumcu sigurno poznato ono pravilo, koje kaže, da jat (je, ije) ispred samoglasnika *o* i suglasnika *j* prelazi u *i* (*živjeo* — *živio*, ali *živjela*; *voljeo* — *volio*, ali *voljela*, *šutjeo* — *šutio*, ali *šutjela*, pa je stoga doista ženski rod onakva oblika, kako misli naš čitalac. No u našem slučaju o drugom je riječ.

I u našim novinama, pa i revijama, ne razlikuju se uvijek i točni oblici tipa *crniti* i *crnjeti*, *oživjeti* — *oživiti* i sl., za što bismo mogli navesti dosta primjera. Ne ćemo se sada na njima zadržavati.

O čemu se dakle radi? Ima glagola, sličnih glagolima *crnjeti*—*crniti*, koji imaju različita značenja, ako se svršavaju u infinitivu na *-jeti* ili na *-iti*. Glagoli, koji se svršavaju na *-jeti*, kao na pr. *crnjeti*, *žutjeti* i dr., neprelazni su, a označuju obično kakvo stanje, odnosno početak kakva stanja. Glagoli, koji se svršavaju na *-iti* (*crniti*, *žutiti*), prelazni su i označuju kakvu radnju. Tako na pr. neprelazan glagol *žutjeti* znači postajati žut, a prelazan glagol *žutiti* znači: činiti što žutim. Prema tome u rečenici: »Lišće žuti i opada« glagol *žuti* označuje: postaje žuto (dakle postanak nekog stanja), ali u rečenici: »Seljakinje žute vunicu« prelazan glagol *žute* označuje neku radnju: seljanke nešto čine žutim.

Možda će i našem čitaocu biti poznato, da su naši učenjaci: otac slavistike Dobrovský, pa Miklošič, Daničić, Maretić i drugi neki filolozi naše glagole podijelili u šest vrsta po infinitivnoj osnovi. Nas u našem slučaju naročito zanima treća i četvrta vrsta. Osnova treće vrste svršava na *-je*, a četvrte na *-i*. Glagoli tipa *crnjeti*, *crvenjeti* i sl. pripadaju, prema tome, u treću vrstu, a glagoli tipa *crni-i-ti*, *crveni-i-ti*